

07.03.2017

Voliniku arvamus elukohajärgse põhikooli koolivormi nõuete kohta

1. KOKKUVÕTE

1.1 Võrdne kohtlemine tähendab, et võrdses olukorras olevaid inimesi tuleb kohelda võrdselt – inimestel peavad olema samas olukorras võrdsed võimalused.

1.2 Soolise võrdõiguslikkuse seadus (SoVS) sätestab (§ 5), et nii otsene kui ka kaudne sooline diskrimineerimine on keelatud. Otsene sooline diskrimineerimine leiab aset, kui ühte isikut koheldakse tema soo tõttu halvemini kui teist isikut samalaadses olukorras (§ 3 lg 3). Kui samas olukorras olevaid inimesi koheldakse siiski nende soo tõttu erinevalt, peab see olema põhjendatud.

1.3 Kui elukohajärgse munitsipaalpõhikooli 1.-4. klassi tütarlapsed on kohustatud koolis kandma seelikut ning neil on keelatud kanda koolis pükse, siis on neidudele nende soost tulenevalt seatud piirav nõue. See tähendab, et antud vanuseastme tütarlapsed on halvemas seisus võrreldes samaealiste noormeestega. Nõue ei ole objektiivselt põhjendatud ning põhineb üksnes soostereotüüpidel. Analoogne, algkoolis põhjendamatu nõue oleks näiteks juustepikkuse piiramine üksnes poistel. Oluliseks asjaoluks on siinjuures see, et tegemist on elukohajärgse munitsipaalpõhikooliga ehk kooliastmega, mis on kohustuslik ja kooli tüübiga, kuhu õpilane määratakse omavalitsuse poolt. Vabatahtlikes koolitüüpides või –astmetes võib teoreetiliselt olla erinevaid riietusnõudeid, kuna juhul, kui need õpilasele ei sobi, saab ta vaba tahte alusel valida muu kooli. Antud kooli õpilastel selline võimalus puudus.

1.4 Olles analüüsinud kogutud teavet ning juhindudes võrdse kohtlemise seadusest ja teistest õigusaktidest, leian, et elukohajärgses põhikoolis diskrimineeritakse 1.-4. klassi tüdrukuid nende soo tõttu juhul, kui neil lubatakse kanda üksnes koolivormiseelikut. Soovitan elukohajärgse põhikooli koolivormi eeskirju muuta nii,

et 1.-4. klassi õpilastel oleks lubatud kanda nii seelikut kui ka pükse sarnaselt põhikooli vanema astme õpilastele, kellel see on juba täna lubatud.

2. ASJAOLUD

- 2.1** Voliniku poole pöördus 25.11.2017 alaealise lapse vanem, kelle tütrele ei ole lubatud kanda elukohajärgse põhikooli 1.-4. klassis käies pükse. Kuni 5. klassini on tütar kohustatud koolis kandma vaid seelikut. Avaldaja leidis, et 1.-4. klassis käivad tüdrukud ei ole seeläbi võrdses seisus ei sama vanuseklassi noormeestega ega ka teiste põhikooliastme tütarlastega.
- 2.2** Volinik alustas 25.11.2016 menetlust diskrimineerimise tuvastamiseks ning pöördus samal kuupäeval elukohajärgse põhikooli direktori poole küsimustega olukorra selgitamiseks.
- 2.3** Elukohajärgse põhikooli direktor põhjendas oma 01.12.2016 vastuses, et koolivormielementide valikul lähtutakse laste vanusest, õppe- ja kasvatusesmärkidest. Vastusest selgub, et kõnealune korraldus on oluline selleks, et koolitee esimestel aastatel kujuneks lastes oma kooli tunne, et lapsed võtaks omaks kooli väärtused ja koolikultuuri ning et selles vanuseastmes kehtestatud koolivormielemendid toetavad viisaka ja lugupidava käitumise omandamist. Veel mainib direktor, et 1. – 4. klassini õpitakse koolis seltskonnatantse, mis annab lastele hea rühi, oskuse viisakalt ja julgelt suhelda ning ka tantsutundides on õpilased koolivormis. Lisaks seletas direktor, et nooremad õpilased tulevad kooli paksude talvepükstega, mis tundide ajaks jäetakse garderoobi ning et koolipäeva jooksul on õpilastel võimalus olla õues, mistõttu on soojad püksid- joped igapäevaselt vajalikud.
- 2.4** Volinik pöördus 02.12.2016 õiguskantsleri poole küsimaks, milliseid seisukohti on õiguskantsler juba kujundanud koolivormi kandmise osas. Õiguskantsleri Kantseleist vastati 05.12.2016, et antud küsimuses ei ole õiguskantsler seisukohta kujundanud.
- 2.5** Volinik esitas 06.12.2016 Teadus- ja Haridusministeeriumile teabepäringu seoses põhikooli koolivormi ostukohustusega.
- 2.6** Haridus- ja Teadusministeerium vastas 27.12.2016, et koolivormi nagu ka muude vahendite õppetöös või koolis käimiseks kohustuslikuks tegemisega (kui tegu ei ole elementaarsete isiklike tarvetega nagu nt vihikud, kirjutusvahendid, vahetusjalanõud või ka spordiriided, kui just midagi väga spetsiifilist ei nõuta) on kaks varianti:

kui on õppekavalise tegevuse raames või selle eeldusena kohustuslik, tagatakse kooli poolt tasuta või lepitakse lapsevanematega hoolekogu tasandil kokku, et lapsevanemad finantseerivad millegi soetamist või mingit tegevust täielikult või osaliselt. Hoolekogu on üks koolidemokraatia teostamise vorm oluliste otsuste tasandil ja sellel tasandil vastu võetud otsuseid tuleks üldjuhul pidada legitiimseks. Samas tuleb vaadata iga juhtumit eraldi ning teha kindlaks, mil viisil ja millise esinduslikkusega otsus saavutati, kuidas ja kui sisuliselt hoolekogu toimib, kas vanemate piisav esindatus on tagatud jne. Hoolekogu otsuseid vastu võttes tuleb igal juhul samuti silmas pidada tasuta hariduse põhimõtet ning seda, et vastu võetav otsus esindaks võimalikult kõiki vanemaid. See tähendab, et ka juhul, kui otsustatakse millegi soetamine lapsevanemate rahastamisel, tuleb arvestada, et 100% iga vanem ei pruugi otsusega nõus olla või ei pruugi tal rahastamine võimalik olla. Sellisel juhul ei saa neid vanemaid rahastamiseks survestada. Koolivormi puhul näiteks ei pruugigi küsimus olla rahas, kuid mõni laps või vanem võib lihtsalt leida, et see talle ei sobi mingil põhjusel ning põhjendatult vormi kandmisest keelduda ning kool peab põhjendatud juhtudel erandi tegema. Ilma lapsevanematega kokkuleppeta teha kohustuslikuks midagi, millega lapsevanemale kulud kaasnevad, ei saa. Selle kohta on nad koostanud ka seisukoha ja juhendmaterjali.¹ Koolivormiteemalisi küsimusi või kaebusi neil varem olnud ei ole. Lisaks ei ole nad pöördumisi saanud sooliste erinevuste kohta koolis riietumisel ja sellealast seisukohta riiklikul tasandil samuti kujundatud ei ole. Üldine lähenemine ja põhimõte on jätta koolile võimalikult palju autonoomiat oma näo ja eripära kujundamiseks. Küsimus riietusest on kindlasti kooli autonoomia piiresse jääv küsimus, mis tuleb igal koolil lahendada vastavalt oma vajadustele, kogukonnale ja eripäradele, võttes kindlasti arvesse õpilaste ja vanemate arvamust ja soove.

2.7 Käesolev arvamus on koostatud voliniku poolt põhjendamaks, miks antud reegli kehtestamine siiski ei ole sobilik ka juhul, kui otsuse on teinud kooli hoolekogu ning anda soovitus elukohajärgsele põhikoolile käesoleva praktika lõpetamiseks.

¹ https://www.hm.ee/sites/default/files/annetused_seisukoht_htm.pdf.

3. ÕIGUSLIKUD ALUSED

- 3.1 Põhiseadus (PS) sätestab (§ 12), et kõik on seaduse ees võrdsed ning et kedagi ei tohi diskrimineerida tema soo tõttu.
- 3.2 Vastavalt PS-le (§ 37 lg 1) ning Haridusseadusele (HS) (§ 8 lg 1) on igal koolikohustuslikul isikul õigus ja kohustus omandada põhiharidus. Põhiharidus on seetõttu erilises seisundis - iga inimene on kohustatud selle omandama.
- 3.3 Riik ja kohalik omavalitsus on kohustatud tagama igaühe võimalused koolikohustuse täitmiseks (HS § 4 lg 1). Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (PGS) § 10 sätestab, et vald või linn on kohustatud tagama koolikohustuslikule isikule, kelle elukoht asub selle valla või linna haldusterritooriumil, võimaluse omandada põhiharidus.
- 3.4 Haridusametuse hoolekogu tegutseb oma põhimääruse või haridusametuse põhikirja alusel (HS § 32 lg 3). Tulenevalt PGS-st (PGS § 73 lg 1) on kooli hoolekogu ülesanneteks muuhulgas õppeks ja kasvatuseks paremate tingimuste loomisele kaasaaitamine. Hoolekogu täidab talle seadustes pandud ülesandeid ning teeb kooli pidajale ettepanekuid kooliga seotud küsimuste paremaks lahendamiseks (PGS § 73 lg 1).
- 3.5 PGS-le vastavalt (§ 19) peab õppekeskkond toetama õpilase arengut. Sama seaduse § 4 lg 1 sätestab, et põhikooli ülesanne on aidata kaasa õpilase kasvamisele loovaks, mitmekülgseks isiksuseks, kes suudab ennast täisväärtuslikult teostada erinevates rollides: perekonnas, tööl ja avalikus elus ning valida oma huvide ja võimete kohast õpiteed. Lähtuvalt samast seadusest (§ 4 lg 2) on põhikooli ülesanne luua õpilasele ka eakohane, turvaline, positiivselt mõjuv ja arendav õppekeskkond, mis toetab tema õpihuvi ja õpioskuste, eneserefleksiooni ja kriitilise mõtlemisvõime, teadmiste ja tahteliste omaduste arengut, loovat eneseväljendust ning sotsiaalse ja kultuurilise identiteedi kujunemist.
- 3.6 Lisaks sätestab Vabariigi Valitsuse määrusega kehtestatud põhikooli riiklik õppekava² (PRÕK; § 2 lg 3), et riiklikus õppekavas oluliseks peetud väärtused tulenevad „Eesti Vabariigi põhiseaduses”, ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioonis, lapse õiguste konventsioonis ning Euroopa Liidu alusdokumentides nimetatud eetilistest põhimõtetest. Alusväärtustena tähtsustatakse üld inimlikke väärtusi (ausus, hoolivus,

² <https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014020>.

aukartus elu vastu, õiglus, inimväärikus, lugupidamine enda ja teiste vastu) ja ühiskondlikke väärtusi (sealhulgas näiteks vabadus, demokraatia, kultuuriline mitmekesisus, sallivus, keskkonna jätkusuutlikkus, õiguspõhisus, solidaarsus, vastutustundlikkus ja sooline võrdõiguslikkus).

3.7 PRÕK näeb ette kooli õppekeskkona kujundamisel järgmist: koolielu korraldatakse lähtudes rahvusliku, rassilise, soolise ja muudel alustel võrdse kohtlemise põhimõtetest ning soolise võrdõiguslikkuse eesmärkidest (§ 6 lg 12).

3.8 SoVS sätestab (§ 5), et nii otsene kui ka kaudne sooline diskrimineerimine on keelatud. Otsene sooline diskrimineerimine leiab aset, kui ühte isikut koheldakse tema soo tõttu halvemini kui teist isikut samalaadses olukorras (§ 3 lg 1 p 3).

3.9 SoVS § 10 sätestab, et haridus- ja teadusasutused peavad tagama naiste ja meeste võrdse kohtlemise hariduse omandamisel.

4. VOLINIKU ARVAMUS

4.1 SoVS §1 lg 1 sätestab, et seaduse eesmärk on tagada Eesti Vabariigi põhiseadusest tulenev sooline võrdne kohtlemine ning edendada naiste ja meeste võrdõiguslikkust kui üht põhilist inimõigust ja üldist hüve kõigis ühiskonnaelu valdkondades.

4.2 SoVS §3 lg 1 p 3 kohaselt loetakse otseseks sooliseks diskrimineerimiseks seda, kui ühte isikut koheldakse tema soo tõttu halvemini kui teist isikut samalaadses olukorras.

4.3 Käesoleval juhul koheldakse elukohajärgses põhikoolis tütarlapsi erinevalt ning võib öelda, et halvemini kui poisslapsi. Nimelt on kooli 1.-4. klassis käivad tütarlapsed igapäevaselt kohustatud kandma seelikut ja neil on keelatud kanda koolis pükse. Nii on nad oma soo tõttu seatud halvemasse olukorda võrreldes samaealiste poisslastega, kes võivad kanda koolis pükse. Seega on elukohajärgse põhikooli 1.-4. klassides tegu tütarlaste otsese diskrimineerimisega nende soo alusel (SoVS § 1 lg 1, § 3 lg 1 p 3). Oluliseks tuleb antud juhul pidada asjaolu, et Eesti ühiskonnas on tavaks, et nii alaealised kui ka täiskasvanud naised kannavad nii seelikuid (kleite) kui ka pükse.

4.4 Antud juhul põhineb tingimus, et ühe vanuseastme tütarlapsed peavad kandma vaid seelikuid ning ei tohi kanda pükse, üksnes piiravatel soostereotüüpidel ning ei ole mitte mingit muud moodi põhjendatud. Piiravad soostereotüübid on lihtsustavad ja üldistavad, kuid ühiskonnas sügavalt juurdunud uskumused sugude erinevuste,

omaduse ning neile sobivate rollide, käitumise, välimuse jms. suhtes.³ Piiravad soostereotüübid mitte ainult ei määratle, millised erinevad sugupooled on, vaid kirjutavad ka ette, millised nad peaksid olema.⁴ Piiravalt stereotüüpsed ootused naiste ja meeste käitumisele võivad suruda neid rollidesse, kus nad end tegelikult mugavalt ei tunne. Piiravalt stereotüüpiliselt peetakse tütarlapsi pigem korralikeks, tagasihoidlikeks, kenasti ja korrektselt väljanägevateks ning poisslapsi tugevamateks, pigem mõneti reegleid rikkuvateks, lohakamateks, sportlikeks ning aktiivsemateks.⁵ Piirav on selline stereotüüpsus põhjusel, et mitte iga tütarlaps pole oma loomu poolt orienteeritud eeskujulikult korralikule riietumisele just nimelt seelikut kandes, vaid tema eelistus võib olla üsna tavapäraselt ka pükste kandmine, mis on mugavam, vähem aeganõudev, võimaldab kiiremat ümberriietumist näiteks kehalise kasvatuse tundidega seoses ning võimaldab vabamalt oma liikumist määratleda, näiteks sõita jalgrattaga, vältida kohmakaid talviseid lisapükse või kooliteel edendada liikumisharrastust ronimise abil.

4.5 Sellisel piiraval soostereotüüpsel kuvandil põhineb, seda toetab ning süvendab reegel, et tütarlapsed tohivad kanda vaid seelikut – nad peavad nägema välja kenad, käituma korrektselt ja viisakalt, nad ei tohi ega saa ei joosta ega ronida, peavad istuma jalad koos ning pöörama mängides ja maas istudeski tähelepanu oma seelikusabale. Samal ajal samaealistel poistel sellised mured puuduvad, nad saavad suunata oma tähelepanu ja energia mujale, neil on pükse kandes rohkem vabadust ning seeläbi on neile ka rohkem lubatud. Juba varasest east loob ning süvendab säärane laste soo põhjal eristamine piiravaid soostereotüüpe ning annab poisslastele eelpool kirjeldatud põhjustel eelispositsiooni tütarlaste ees. Keeld kanda pükse ning kohustus kanda seelikut piirab otseselt tütarlaste (valiku)vabadust ning teeb tütarlaste elu võrreldes samaealiste noormeestega tunduvalt piiratumaks ning ebamugavamaks. On oluline, et tütarlapsed saaksid tunda ennast sarnaselt poisslastega igas tegevuses mugavalt ning pidevalt oma seelikusabale mõtlemata ka igas tegevuses osaleda. Vormiriided peaksid olema sellised, mis sobivad kõigile ning milles tunnevad kõik end ühtviisi mugavalt.

³ J. L. Hilton ja W. von Hippel. Stereotypes. *Annual Review of Psychology*, 47, 1996.

⁴ http://www.enu.ee/lisa/513_soostereotybid.pdf.

⁵ E.-M. Roots, Õpilase identiteedi konstrueerimine, Artiklikogumik Sugu ja Haridus Keeles ja Meeles, 2016 ja T. Kuurme, Haridus, kasvatus ja sugupool, Sissejuhatus soouringutesse, 2011 ning http://www.enu.ee/lisa/513_soostereotybid.pdf.

Paraku ei ole see võimalik, kui tütarlapsed on kohustatud kandma seelikut ning pükse nad jalga panna ei tohi. Samas ei tähenda antud arutluskäik sugugi, et tütarlapsed ei võiks soovi korral seelikut kanda – küsimus on seelikukandmise kohustuslikkuses.

4.6 Säärane, juba väga varases eas laste soo põhjal eristamine ning piiravatesse soostereotüüpidesse surumine võib omada suuremas pildis laialdasi tagajärgi näiteks piiravalt patriarhaalse suhtumise, tugevate ja piiravate sooliste eelarvamuste ning piiravate stereotüüpide näol naiste ja meeste rollide ja kohustuste suhtes.⁶ See võib avalduda naiste haridusvalikutes, nende olukorras tööturul ja nende alaesindatuses poliitilises ja avalikus elus ning otsustusõigusega ametikohtadel.⁷ Ühtlasi võib see kaasa tuua selle, et tütarlapsed ning noormehed teevad oma kutse- ja karjäärivalikud olles surutud piiravatesse soostereotüüpidesse ning lähtuvad sellest, mis valikud on traditsioonilised, a la tütarlastele sobivad peamiselt “puhta valge põllekesega” tehtavad tööd. Nii on näiteks loodus- ja täppisteadused olnud traditsiooniliselt pükstekandjate pärusmaa ning naiste ja tüdrukute huvi end valdkonnaga siduda ei ole olnud suur.⁸ Loomulikult ei sõltu sellised valikud üksnes teatud vanuses kantavast seelikust, ent pole ka ühtegi tervemõistuslikku põhjust, miks kaasaja riietustraditsioonides peaks tütarlastelt seelikukandmist ehk teisisõnu piiravasse soostereotüüpi mahutumist nõudma. Eestis aastatel 2005-2008 rahvusvahelise projekti UPGEM (*Understanding Puzzles in Gendered European Map*) raames läbi viidud uuring näitas, et nii mõnigi noor naisteadlane loobus teaduskarjäärist stereotüüpsete teadlaskuvandite tõttu, millega oli raske samastuda.⁹ Et tagada ühiskonnas inimeste vabad valikud ja vaba eneseteostus, on oluline, et lapsi ei surutaks juba varases eas piiravatesse soostereotüüpidesse ning ei suunataks seeläbi nende eneseteostuse valikuid. Samasuguseks piiranguks oleks ka neidude halvustamine selle eest, kui nad soovivad seelikut kanda.

4.7 Nii nagu ühiskond, on ka riidemood viimasel sajandil jõudsalt arenenud selle poole, et naistel oleks võimalus igas tegevuses kaasa lüüa ning et nad oleksid täisväärtuslik osa

⁶ Eesti Vabariigi neljas perioodiline aruanne “Naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise konventsiooni” täitmisest, mis on esitatud vastavalt konventsiooni artiklile 18.

⁷ Eesti Vabariigi neljas perioodiline aruanne “Naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise konventsiooni” täitmisest, mis on esitatud vastavalt konventsiooni artiklile 18.

⁸ Eesti Hariduse Infosüsteem, EHIS (2014/15). Haridus-ja Teadusministeerium. URL: www.ehis.ee.

⁹ K. Velbaum, E. Lõhkivi, M.-L. Tina, UPGEM National Report: Estonia. – Draw the Line! Universities as workplaces for male and female researchers in Europe, 2008.

ühiskonnast. Juba aastakümneid on naistel olnud lubatud pükse kanda ning naised on seda ka avalikes kohtades meie komberuumi enesestmõistetava osana teinud. Volinikule teadaolevalt on Eestis hetkel ainult üks elukohajärgne põhikool, kus on tütarlastel keelatud pükse kanda. Selline nõue on pealegi hiljutine ning tänapäeva Eesti komberuumi sobimatu, kuna on naiste õiguste seisukohalt justkui sammu tagasi astumine.

- 4.8** Põhikooli ülesandeks on muuhulgas luua õpilasele positiivselt mõjuv ja arendav õppekeskkond, mis toetab tema eneserefleksiooni ja kriitilise mõtlemisvõime arengut, loovat eneseväljendust ning sotsiaalse ja kultuurilise identiteedi kujunemist (PGS § 4 lg 2) ning aidata kaasa õpilase kasvamisele loovaks, mitmekülgseks isiksuseks, kes suudab ennast täisväärtuslikult teostada erinevates rollides: perekonnas, tööl ja avalikus elus ning valida oma huvid ja võimete kohast õpiteed (PGS § 4 lg 1). PRÕK näeb ette kooli õppekeskkona kujundamisel, et koolielu korraldatakse lähtudes soolise võrdõiguslikkuse eesmärkidest (§ 6 lg 12).
- 4.9** Seaduses sätestatu on oluline, kuna just noores eas on inimesed kõige vastuvõtlikumad ning kujunevad suures osas nende enesetunnetus, maailmapilt ja tõekspidamised. Keelates 1.-4. klassi tütarlastel pükse kanda ning kohustades neid vaid seelikut kandma suunatakse juba noores eas nende eneserefleksiooni ning piiritletakse nende sotsiaalse ja kultuurilise identiteedi kujunemist ning kasvamist mitmekülgseks isiksuseks. Piiravalt stereotüüpsed eelarvamused varjavad kooli kontekstis õpilaste individuaalsust ja põhjustavad soolist diskrimineerimist.¹⁰ Lisaks ahendavad piiravad stereotüüpsed soorolliootused tütarlaste isiksuslikku arengut ja vabu valikuid.¹¹ Keeld kanda pükse suunab (küll kaudselt ja alateadlikult pannes tütarlapsed soostereotüüpsesse soorolli) neid “valge-puhta-põllekese”-tüüpi rollide täitmisel ühiskonnas, nii perekonnas, tööl kui ka avalikus elus aga ka tulevikus oma huvid ja võimete kohase õpitee valimisel. PGS ning PRÕK taotleavad aga vastupidist - õpilaste stereotüüpidesse surumine ei loo positiivselt mõjuvat ja igakülgset arendavat õppekeskkonda. Keelates tüdrukutel koolis pükse kanda käitatakse vastupidiselt PGS ja PRÕK-s sätestatule.

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ http://www.enu.ee/lisa/513_soostereotybid.pdf.

4.10 Ka SoVS sätestab, et haridusasutused peavad tagama naiste ja meeste võrdse kohtlemise hariduse omandamisel (§ 10). Paragrahvi eesmärk on luua eeldused soolise diskrimineerimise ennetamiseks, soolisuste ebavõrdsust vähendavate ning naiste ja meeste kohustuste, vastutuse, õiguste ja võimaluse võrdsuse saavutamisele suunatud meetmete rakendamiseks hariduses. Kaugem eesmärk on saavutada selline olukord, kus mõlemad sugupooled, teevad oma huviala-, haridus-, ja karjäärivalikud individuaalselt, vabadena piiravatest soolistest eelarvamustest ja hoiakutest ning kus ei rõhutata vastanduvaid soolisi erinevusi ning sooidentiteedi ja soolisuse kujunemine, sookategooria olemus ja mõju indiviidi elukäigule on tavapärase aruteluteema, mis toetub faktidele ja teadusuuringutele.¹² Kehtestades algklassides sugupooltele erinevad koolivorminõuded rõhutatakse just aga vastanduvaid soolisi erinevusi ning ei püüelda eesmärgi poole, milleks oleks olukord, kus oldaks vaba piiravatest soolistest eelarvamustest – vastupidi, soolisi eelarvamusi ning stereotüüpe selle reegluga vaid süvendatakse.

4.11 Antud kohustus kooli siseruumides vaid seelikut kanda, teeb kohustatud tütarlaste elu võrreldes samaealiste poisslastega Eesti kliimas ka kõvasti tülikamaks. Koolidirektori selgituse kohaselt tulevad kõik õpilased külmemate ilmade korral kooli paksude talvepükstega, mis tundide ajaks jäetakse garderoobi ning kuna koolipäeva jooksul on õpilastel võimalus olla õues, on soojad püksid- joped igapäevaselt kõikidel lastel vajalikud. Ometi on meie kliimavööndis palju ka selliste ilmastikutingimustega päevasid (just kevadel ja sügisel), kus paksude talvepükstega on kooli minna liialt palav, kuid seelikuga liialt külm. Sellisel juhul ongi elukohajärgse põhikooli 1.-4. klassi tüdrukud ebavõrdsemas situatsioonis võrreldes sama kooli samaealiste poistega, kes saavad kooli tulla kandes samu pükse, mis koolis. Selles vanuses lastele leiab kaubandusest ka hinnalt soodsaid vooderdatud tumedaid tagasihoidlikke teksaseid või soojemat-paksemast riidest pükse, mis võimaldavad tervisthoidvalt riietuda ka ühe paari pükstega. Tütarlapsed peavad sellisel juhul aga kandma kooli tulles ning vahetundides õues käies pükse ning iga kord õuest tulles need siis seeliku vastu vahetama. Seeläbi on tütarlastel alati õuest tulles ning õue minnes üks lisakohustus juures ning riietumine võtab neil alati ka kauem aega. Samasugune erinevus kordub

¹² Ülle-Marike Papp, SoVS Kommenteeritud väljaanne, § 10 kommentaar 1.

sukkpükste kandmise vajalikkuse tõttu külmemal aastaajal ka kehalise kasvatuse tundidega seonduvalt. Sellises situatsioonis on tütarlapsed oma soo tõttu halvemas olukorras kui samaealised poisid, mis tähendab, et tegu on otsese soolise diskrimineerimisega ning ei ole seadusega kooskõlas (SoVS § 1 lg 1 ja SoVS § 3 lg 1 p 3).

4.12 Lisaks on erinevatest uuringutest selgunud, et Eesti lapsed liiguvad liiga vähe¹³ ning sellest tulenevalt on lastel aga hiljem ka täiskasvanutel palju terviseprobleeme. Seetõttu on oluline soodustada laste liikumist ning suunata neid liikuma. Kohustades tüdrukuid kandma vaid seelikut ning keelates neil kanda pükse tehakse aga risti vastupidist. Nagu juba eelnevalt mainitud, piirab seeliku kandmine tütarlaste liikumisvabadust, neil on seelikus oluliselt ebamugavam ning raskem aktiivselt mängida – joosta ja ronida, kui oleks neid samu asju teha pükstes.

4.13 Niisiis koheldakse elukohajärgses põhikoolis tütarlapsi seelikukandmise nõude tõttu erinevalt ning võib öelda, et halvemini kui poisslapsi, kui neil ei ole lubatud kanda koolis pükse. Nad on oma soo tõttu seatud halvemasse olukorda võrreldes samaealiste poisslastega, kes võivad kanda koolis pükse. Selline reegel ei ole vastavuses ka nii põhiseaduses, PGS-s, PRÕK-s ja SoVS-s sätestatud põhikooli eesmärkidega. Seega on elukohajärgse põhikooli 1.-4. klassides tegu tütarlaste otsese diskrimineerimisega nende soo alusel (SoVS § 1 lg 1, § 3 lg 1 p 3).

4.14 Elukohajärgse põhikooli direktor põhjendab 1.-4. klassi tütarlastele kehtivat nõuet sellega, et koolitee esimestel aastatel kujuneks lastes oma kooli tunne, et lapsed võtaks omaks kooli väärtused ja koolikultuuri ning sellega, et selles vanuseastmes kehtestatud koolivormielemendid toetavad viisaka ja lugupidava käitumise omandamist. Ometigi on mõeldamatu, et 1.-4. klassi tütarlapsed võtavad omaks kooli väärtused- ning kultuuri ja neil kujuneb oma kooli tunne vaid seelikut kandes aga mitte pükse kandes. Sama kehtib ka viisaka ning lugupidava käitumise omandamise kohta. Ei ole ühtegi tõendit, et kooli väärtusi ning viisakat ja lugupidavat käitumist omandavad tütarlapsed vaid seelikut kandes aga mitte pükse kandes. Samaealised poisslapsed neid väärtusi ja kombekat käitumist just pükse kandes ju õpivadki. Lisaks võivad pükse kanda ju ka tütarlapsed alates 5. klassist, kes samuti suudavad pükse kandes sarnaseid väärtusi edasi kanda ning käitumismallid omandada. Nendest

¹³ <http://www.terviseinfo.ee/et/valdkonnad/liikumine/kuidas-eesti-inimesed-liiguvad>.

põhjustest tulenevalt ei ole elukohajärgses põhikoolis 1.-4. klassi tütarlastele kehtiv nõue kanda vaid seelikut objektiivselt põhjendatud ning põhineb üksnes soostereotüüpidel.

4.15 Elukohajärgse põhikooli koolivormi hinnakirja järgi on pihikseeliku hinnaks 29€, seeliku hinnaks 34€, tüdrukute pükste hinnaks 30.50€ ning poiste pükste hinnaks 29€. Seeliku ning poiste pükste hind on küll sama, kuid nii seelik kui ka tüdrukute püksid on poiste pükstest kallimad. Seega diskrimineerib ka säärane hinnapoliitika tütarlapsi ning suunab neid isegi vanuseastmes, kus pükste kandmine on lubatud, kandma seelikut. Kuna kool eeldab koolivormi ostmist, mitte sarnaste pükste või seelikute kandmist, võib hinnaerinevus olla tähenduslik.

4.16 Vastavalt PS-le (§ 37 lg 1) ning Haridusseadusele (HS) (§ 8 lg 1) on igal koolikohustuslikul isikul õigus ja kohustus omandada haridus. Riik ja kohalik omavalitsus tagavad igaühe võimalused koolikohustuse täitmiseks (HS § 4 lg 1). Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (PGS) § 10 sätestab, et vald või linn on kohustatud tagama koolikohustuslikule isikule, kelle elukoht asub selle valla või linna haldusterritooriumil, võimaluse omandada põhiharidus. Käesoleva elukohajärgse põhikooli näol on tegemist elukohajärgse munitsipaalkooliga, see tähendab, et kooli läheduses elavatel lastel on elukohajärgselt kohustus selles koolis õppida ning kooli näol ei ole tegu erakooliga, kus õppimine on igaühele vabatahtlik. See tähendab, et 1.-4. klassi tütarlapsed, kelle elukohajärgseks kooliks on käesolev elukohajärgne põhikool, on kohustatud selles koolis käima ning ka kooli koolivormireegleid järgima. Seega on kõnealused tütarlapsed soolise diskrimineerimise subjektid, täites ning kasutades oma põhiseaduslikku kohust ning õigust omandada põhiharidus. Kuna tegu on elukohajärgse kooliga ning lapsed (lapsevanemad) ei saa tihtipeale valida, millisesse kooli nad lähevad ning elukohajärgsesse kooli minek on neile kohustuslik, ei ole neil teist võimalust kui olla oma vabast tahtest mitte tulenevalt koolis käies soolise diskrimineerimise ohvrid.

4.17 Haridusametuse hoolekogu tegutseb oma põhimääruse või haridusametuse põhikirja alusel (HS § 32 lg 3). Elukohajärgne põhikool tegutseb seega oma põhimääruse (PM) alusel. Sellest tulenevalt (aga ka PGS § 73 lg) on kooli hoolekogu ülesanneteks muuhulgas õppeks ja kasvatuseks paremate tingimuste loomisele kaasaaitamine. Lisaks täidab tulenevalt kooli põhimäärusele hoolekogu talle seadustes pandud

ülesandeid ning teeb kooli pidajale ettepanekuid kooliga seotud küsimuste paremaks lahendamiseks (aga ka tulenevalt PGS § 73 lg 1). Seega on kooli hoolekogu pädevuses teha erinevaid koolieluga seotud otsuseid nagu on näiteks koolivormi kehtestamine. Ometi ei ole kooli hoolekogu pädevuses teha seadusevastaseid otsuseid ning kehtestada reegleid, mis ei ole teiste Eesti Vabariigis kehtivate seadustega kooskõlas. See tähendab, et elukohajärgse põhikooli hoolekogu pädevuses ei ole keelata pükste kandmist 1.-4. klassi tüdrukutele, kuna see diskrimineerib kõnealuseid tütarlapsi üksnes nende soo alusel võrreldes samasse vanusegruppi kuuluvate noormeestega, kellele on pükste kandmine lubatud (SoVS § 3 lg 3).

5. VOLINIKU ARVAMUSE ÕIGUSLIK TÄHENDUS

- 5.1 Võrdse kohtlemise seaduse § 17 lg 2 järgi on voliniku arvamuse eesmärk anda hinnang, mis võimaldaks koostoimes võrdse kohtlemise seaduse, soolise võrdõiguslikkuse seaduse ning Eesti Vabariigi jaoks siduvate välislepingute ja muude õigusaktidega hinnata, kas konkreetses õigussuhtes on rikutud võrdse kohtlemise põhimõtet.
- 5.2 Voliniku arvamuse ülesanne on anda avalduse esitanud isikule eksperthinnang, kas tema tõstatatud diskrimineerimiskahtlus on põhjendatud ning kas on alust pöörduda kohtusse või mõne teise diskrimineerimisvaidlusi lahendava organi poole.
- 5.3 Diskrimineerimisvaidlusi lahendavad kohus ning õiguskantsler. Diskrimineerimisvaidluses on avaldajatel õigus esitada täiendavaid tõendeid.
- 5.4 Võrdse kohtlemise seaduse § 24 lõikele 2 tuginedes on diskrimineerimise tõttu kannatanul õigus nõuda lisaks varalise kahju hüvitamisele ka mittevaralise kahju hüvitisena mõistliku rahasumma maksmist.
- 5.5 Erinevalt muudest vaidlustest on VõrdKS § 25 alusel diskrimineerimiskeelu rikkumise korral kahju hüvitamise nõude esitamise tähtaeg üks aasta päevast, mil kannatanud isik pidi kahju tekkimisest teada saama

Loodan, et sain abiks olla Eesti ühiskonna ühendamisel ja noorte neidude vaba eneseteostuse toetamisel.

/Allkirjastatud digitaalselt/

Liisa Pakosta
soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinik